

ÍGÉRETEK ÉS TÉNYEK – A PEDAGÓGUSBÉREKRŐL ÉS AZOK HATÁSÁRÓL

POLÓNYI ISTVÁN

Wesley János Főiskola, Budapest

Beérkezett: 2022. november 30., elfogadva: 2023. január 15.

Az írás azt vizsgálja meg, hogy a hazai pedagógusbérek és azok állami támogatása hogyan alakult az elmúlt évtizedben, nemzetközi összehasonlításra is kitéve. Ezt követően a tanulmány elemzi a bérek hatását a pedagóguspályára, illetve egyes tanár szakok iránti keresletre, a jelentkezők számára és a bejutási pontszámokra. Végül górcső alá veszi a pedagógusbér-emelés forrásaként tervezett EU-támogatási projekt jellemzőit, a forrás nagyságát s az annak hatására létrehozható béremelést, továbbá egy ilyen béremelés sajátosságait. Összegzésként megállapítja az írás, hogy a pedagógusok érdekérvényesítő képessége gyenge, s ennek nyomán a pedagógusbérszint és a pedagógusbér-rendezés jól halasztható, a rövid távú politikai szemlélet miatt messze nem élvez kiemelt kormányzati prioritást, ugyanakkor hosszú távon a pedagógusok presztízse, megbecsültsége meghatározó az oktatás minőségére.

Kulcsszavak: pedagógusbérek, bérek hatása a pályaválasztásra, pedagógus-életpálya támogatása EU-forrásból, pedagógusok érdekérvényesítő képességének gyengesége

The paper examines how domestic teacher salaries and their state support have evolved over the past decade, including international comparisons. The paper then analyses the impact of wages on the demand for teaching careers, the number of applicants and entry scores. Finally, the paper looks at the characteristics of the EU grant project envisaged as a source of teacher pay increases, the size of the resource and the potential pay increase it could generate, and the specificities of such a pay increase. In conclusion, the paper concludes that the lobbying capacity of teachers is weak and that, as a consequence, teacher pay and teacher pay settlements are well deferred and far from being a top government priority due to short-term political considerations. However, in the long term, the prestige and esteem of teachers is crucial for the quality of education.

Keywords: teachers' salaries, impact of salaries on career choices, EU funding for teachers' salaries, teachers' lack of advocacy skills

Levelező szerző: Polónyi István, oktatáskutató, kutatóprofesszor, Wesley János Főiskola, 1083 Budapest, Dankó u. 11. E-mail: polonyiistvandr@gmail.com

Bevezetés

Ebben az írásban azt vizsgáljuk meg, hogy a pedagógusbérek és azok állami támogatása hogyan alakult az elmúlt évtizedben, nemzetközi összehasonlításra is kitékintve, illetve elemezzük a bérek hatását a pedagóguspálya iránti keresletre, továbbá görcső alá vesszük a pedagógusbér-emelés forrásaként tervezett EU-támogatási projektet.

Előzmények – az életpályamodell

Az *Educatio*[®] 2015-ben foglalkozott a pedagógusokkal, és abban a számban jelen sorok írója így foglalta össze a pedagógusok bérhelyzetét: „Az alapközi oktatásban tanító pedagógusok bérszintje Magyarországon a többi értelmiségi pályához viszonyítva történelmi távlatban mindig a szellemi pályák utolsói között volt. [...] a rendszerváltás után az egyes foglalkozások keresetarányai az államszocializmust megelőző időszakhoz hasonló, bár attól némileg elmaradó mértékűre növekedtek, s a presztízsrangsor némileg átrendeződött. Azonban a pedagóguskeresetek, különösen a középiskolai pedagógusok keresete ebből az átrendeződésből igen kedvezőtlenül került ki. Az elmúlt 25 évben a legjobban kereső diplomás pályákhoz képest az általános iskolai pedagógusok bérlamaradása megduplázódott. A középiskolai pedagógusok keresete pedig – a rendszerváltáskori viszonylag kedvező helyzetből – rohamosan romlott, s a 2000-es évek első évtizedének első éveire az általános iskolai pedagógusok kereseti szintjét alig meghaladó nivóra süllyedt.”¹ (Polónyi 2015.)

Ezért fogadta nagy várakozással a pedagógustársadalom a 2010-es kormányváltás után a pedagóguséletpálya-modellt, ami magasabb kereseteket ígért. A 2011. évi CXCV. törvény a nemzeti köznevelésről új előmeneteli rendszert határozott meg. Ennek lényege: a pedagógusoknak különböző minősítések alapján fokozatokba történő sorolása, s ehhez szabott fizetési lépcsők megállapítása. (64. § [4]) „A pedagógus-munkakörben foglalkoztatott a [...] a) Gyakornok, b) Pedagógus I., c) Pedagógus II., d) Mesterpedagógus, e) Kutatótanár, fokozatokat érheti el.” A törvény eredeti változata szerint (65§ [2]): az *illetményalap* főiskolai végzettség esetén a *mindenkori minimálbér száznyolcvan, egyetemi végzettség esetén kétszáz százalékára*, amit 2013. IX. 1-jei hatálybalépéssel vezettek volna be.

Az első ígéretszegés azonban rögtön a bevezetésnél kiderült, amikor világossá vált, hogy nincs pénz az ilyen szintű bevezetésre, ezért a *hatályba lépést öt évre elhúzva* valósi-

¹ Az idézett szöveghez két megjegyzést érdemes hozzáfűzni. Az egyik, hogy a középiskolai tanárok keresetének alakulását alapvetően befolyásolta – legalábbis közgazdasági megközelítésben – hogy 1990 óta lényegében megduplázódott a létszámuk, a középfokú oktatás tömegesedése nyomán. A másik megjegyzés, hogy a 2002-es 50%-os közalkalmazotti béremelés alig változtatott a pedagógusok relatív bérhelyzetén, mivel a többi diplomás kategória is hamarosan követte a növekedést. Ráadásul nagyjából 10 év alatt elinflálódott az emelés, s 2013-ra a középiskolai tanárok bérszintje nagyjából az általános iskolai pedagógusokéhoz hasonló szintre esett (talán ha 5 százalékpont különbséggel), és a két kategória visszaesésű volt a 2000-es évek arányainak megfelelő alacsony szintre. Lásd erről az idézet tanulmány (Polónyi 2015) 2. ábráját.

1. táblázat: A minimálbér alakulása 2014–2022

	Bruttó minimálbér (Ft/hó)	% (2014 = 100%)
2014. január 1.	101 500	100
2015. január 1.	105 000	103
2016. január 1.	111 000	109
2017. január 1.	127 500	126
2018. január 1.	138 000	136
2019. január 1.	149 000	147
2020. január 1.	161 000	159
2021. február 1.	167 400	165
2021. március 1.	167 400	165
2022. január 1.	200 000	197
(2023. január 1.)	(232 000)	(229)

Minimálbér-forrás: https://www.ksh.hu/stadat_files/mun/hu/mun0069.html
[Letöltve: 2023. 01. 10.]

tották meg.² Valójában azonban ennyi pénz sem volt, mert a bevezetés így is csak meghatározott létszámetaponként történhetett.³

A második ígéretszegés 2015-ben következett be, amikor a 2015. évi költségvetési törvényben ismételtelen módosították a pedagógus-előmeneteli rendszert: a *béreképzés addigi alapját képező minimálbér helyére a költségvetési törvényben meghatározott vetítési alap lépett, ami lényegében a minimálbér 2014. évi összege, 101 500 forint volt.* A pedagógusok bérezésének vetítési alapja a mai napig ez az összeg.⁴ *Lényegében tehát becsapták a pedagógusokat.*⁵ Az 1. táblázat mutatja a minimálbér alakulását 2014 óta. Látszik, hogy ha megmarad a minimálbér összege vetítési alapnak, akkor a pedagógusbérek 97%-kal lettek volna magasabbak 2022-ben. A költségvetési törvények adatai alapján ennek a bérszintnek a megvalósítása a mai 2022-es támogatáshoz képest 770 milliárd forint többlettámogatást ígé-

² 2013. szeptember 1-jén a minimálbérhez képest a főiskolai (alapfokozatú) végzettség esetén 157,7%-ot, egyetemi (mesterfokozatú) végzettség esetén 172,9%-ot adtak, 2014. szeptember 1-jén 163,3%-ot, illetve 179,6%-ot, 2015-ben 168,9%-ot, illetve 186,4%-ot, 2016-ban 174,5 %-ot, illetve 193,2%-ot, és 2017. szeptember 1-jén az eredetileg ígért 180%-ot, illetve 200%-ot.

³ Mint a köznevelésért felelős helyettes államtitkár nyilatkozta, a 2015. évi minősítési tervhez „a minősítési keretszámot [...] [az] államtitkár asszony 30 000 főben határozta meg”. (*Fülöp 2014.*)

⁴ Lásd 2021. évi XC. törvény Magyarország 2022. évi központi költségvetéséről, 64.§ (1).

⁵ Gloviczki Zoltán, az EMMI korábbi helyettes államtitkára mondta a valaszonline.hu-nak adott interjúban: „Azért mondtam le, mert úgy éreztem, *becsaptuk a tanárokat*. Megalkottunk egy törvényt, a kapcsolódó rendeleteket, kitaláltunk és bejelentettünk egy rendszert, majd Matolcsy miniszter úr 2012 végén azt mondta, nincs pénz a pedagógusbér minimálbérhez kötésére. Én pedig úgy láttam, az nem működik, hogy rászakad a tanárookra egy új szisztéma, elvárjuk a minősítést, a több munkát és adminisztrációt, de a magasabb fizetést nem garantáljuk.” <https://www.valaszonline.hu/2022/11/14/gloviczki-zoltan-oktatas-nagyinterju/> [Letöltve 2022. 11. 18.]

nyelne (2. táblázat). Ez most soknak tűnik, de ennek kétharmadának megfelelő összeget – 460 milliárd forintot – tett ki az egészségügyi béremelés támogatása a 2022-es költségvetésben, nagyjából felének megfelelő összeggel növelte a kormány az alapítványi felsőoktatás támogatását 2023-ban.⁶ Azonban ha a minimálbér növekedési ütemében növelte volna a támogatást a kormány, akkor ez évente 20 és 100 milliárd forint növekedést jelentett volna. Magyarul a pedagógusbér-emelés valójában kormányzati prioritás kérdése.

2. táblázat: A személyi juttatások alakulása a 2015., 2022. eredeti és a 2022. évi 97%-kal növelve

	Klebelsberg Intézményfenntartó Központ személyi juttatás járulékkal (milliárd Ft)	Szakképzési centrumok személyi juttatása	Köznevelési célú humánszolgáltatás és működési támogatásból személyi juttatás (becsült) (milliárd Ft)	Együtt: közoktatás személyi juttatása és járulékaival (milliárd Ft)
2015	491,3		117,3	608,6
2022	488,4	131,7	219,8	839,9
2022 (2022-es minimálbérrel)	962,2	2016,2	433,0	1611,4
		Különbség (a 2022. évi eredetihez viszonyítva)		771,5

Megjegyzés: A köznevelési humánszolgáltatások előirányzat 70%-át becsülve személyi juttatásnak (ez a nem állami közoktatás személyi juttatása). A szakképzési centrum 2022-es növelt értéke becsült. *Forrás:* Adott évi költségvetési törvények.

A pedagógusok bérhelyzete – hazai és nemzetközi összehasonlításban

a) A pedagógusbérek a hazai adatok tükrében

A következőkben megvizsgáljuk, hogy az új pedagógusbérezés életbelépése és a 2020-as évek eleje között hogyan alakult a pedagógusok bérhelyzete hazai és nemzetközi összehasonlításban.

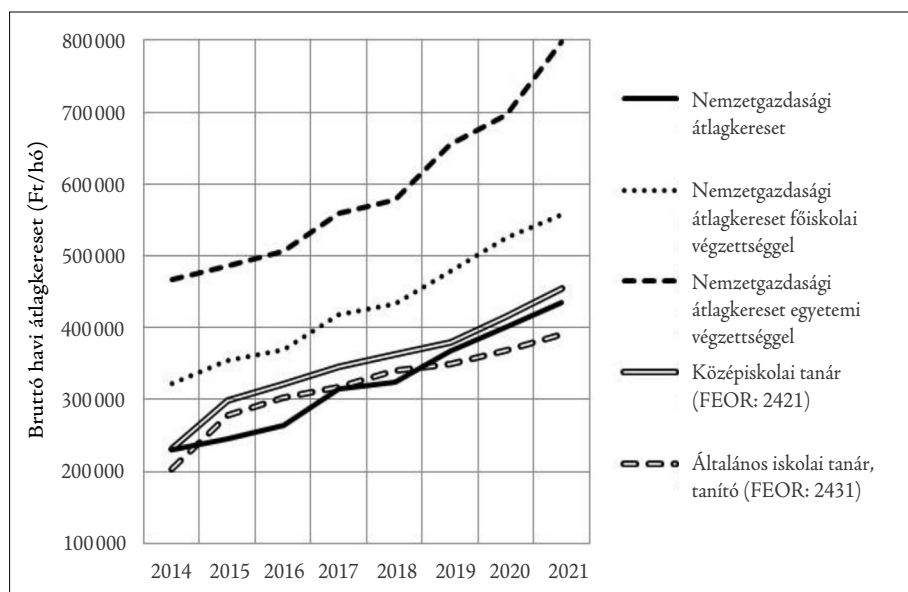
Először a pedagógusok bruttó havi átlagkeresetének alakulását nézzük meg a nemzetgazdasági átlagkeresethez, valamint a diplomások nemzetgazdasági átlagkeresetéhez viszonyítva (3. táblázat és 1. ábra).

⁶ Ez a két említett tétel működési jellegű, mint ahogy pl. a versenysport-támogatásra költött TAO is, ami ennek az összegnek kb. a fele. De hosszan lehetne sorolni az időszak alatti hatalmas összegű egyszeri támogatásokat is, pl. az elmúlt évtizedben stadionépítésre költött összegeket, így az atlétikai stadion egy-egyében több mint 200 milliárd forint, vagy a mintegy 200 kilométer autópálya építési költségét, vagy 300 milliárd volt a nyilvánvalóan átkorrumpált, használhatatlan lélegeztetőgép-vásárlás. Ha megszámlalnánk a vizsgált évtized ilyen értelmetlen egyszeri kiadásait, akkor bőven összeszedhető lett volna az emelés költsége.

3. táblázat: A pedagógusok havi bruttó átlagkeresete, valamint a nemzetgazdasági átlagkereset, a főiskolát, illetve az egyetemet végzettek havi bruttó átlagkeresetének alakulása (2014–2021, Ft/hó)

	Nemzetgazdasági átlagkereset	Nemzetgazdasági átlagkereset főiskolai végzettséggel	Nemzetgazdasági átlagkereset egyetemi végzettséggel	Középiskolai tanár (FEOR: 2421)	Általános iskolai tanár, tanító (FEOR: 2431)
2014	230 018	322 779	467 904	231 803	203 401
2015	245 214	354 918	485 277	298 814	279 194
2016	263 317	369 358	506 201	321 545	301 973
2017	315 075	418 527	559 449	345 104	317 493
2018	324 719	432 515	578 615	361 944	340 390
2019	367 926	479 312	655 758	379 764	349 382
2020	401 107	524 796	695 768	415 396	368 698
2021	436 001	556 828	798 218	454 598	390 952

Forrás: NFSZ, illetve KSH

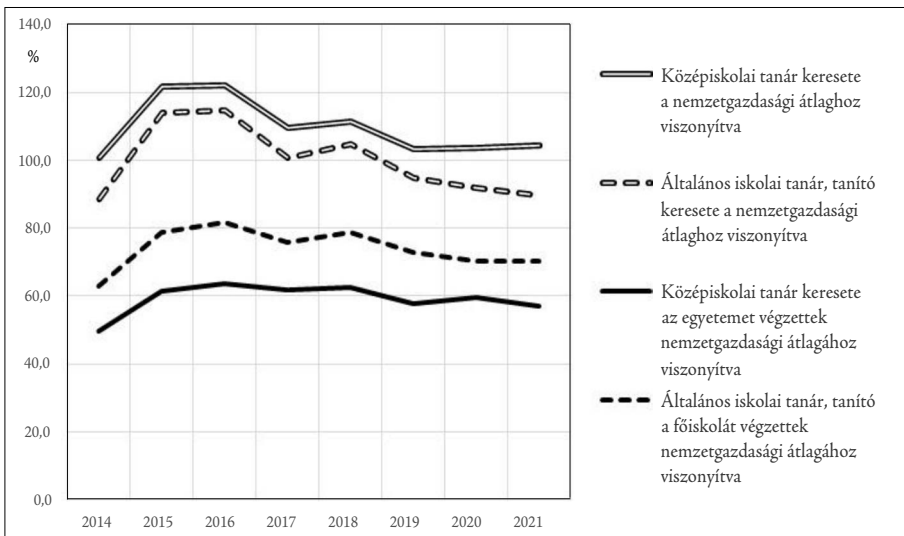
1. ábra: A pedagógusok havi bruttó átlagkeresete, valamint a nemzetgazdasági átlagkereset, a főiskolát, illetve az egyetemet végzettek havi bruttó átlagkeresetének alakulása (2014–2021).

Forrás: NSZF, illetve KSH adatai alapján saját szerkesztés

4. táblázat: A pedagógusok havi bruttó átlagkeresete a nemzetgazdasági átlagkeresethez, illetve a főiskolát, illetve az egyetemet végzettek havi bruttó átlagkeresetéhez viszonyítva (2014–2021)

	Középfiskolai tanár keresete a nemzetgazdasági átlagkeresethez viszonyítva (%)	Általános iskolai tanár, tanító keresete a nemzetgazdasági átlagkeresethez viszonyítva (%)	Középfiskolai tanár keresete az egyetemet végzettek nemzetgazdasági átlagához viszonyítva (%)	Általános iskolai tanár, tanító a főiskolát végzettek nemzetgazdasági átlagához viszonyítva (%)
2014	100,8	88,4	49,5	63,0
2015	121,9	113,9	61,6	78,7
2016	122,1	114,7	63,5	81,8
2017	109,5	100,8	61,7	75,9
2018	111,5	104,8	62,6	78,7
2019	103,2	95,0	57,9	72,9
2020	103,6	91,9	59,7	70,3
2021	104,3	89,7	57,0	70,2
2014/2016	121,2	129,7	128,2	129,7
2014/2021	103,5	101,4	115,0	111,4

Forrás: NSZF, illetve KSH adatai alapján saját számítás

2. ábra: A pedagógusok havi bruttó átlagkeresete a nemzetgazdasági átlagkeresethez, illetve a főiskolát, illetve az egyetemet végzettek havi bruttó átlagkeresetéhez viszonyítva (2014–2021).

Forrás: NSZF, illetve KSH adatai alapján saját számítás és szerkesztés⁷

Az adatok tanúsága szerint a pedagógusbérek az *életpályamodel*l bevezetését követően *számontevően javultak, majd a következő évtized elejére ez az előny elenyészett.* (Lásd erről még Polónyi 2019.) 2015-ben és 2016-ban mintegy 20%-ponttal meghaladták a nemzetgazdasági átlagkeresetet (a középiskolai tanár mintegy 22%-ponttal, az általános iskolai tanár, tanító 14%-pont körüli értékkel). Ugyanakkor az egyes pedagóguskategóriák továbbra is jelentősen elmaradtak a hasonló végzettségi szinttel rendelkező foglalkoztatottak bruttó havi keresetétől. 2021-re ugyanakkor a helyzet megváltozott. A középiskolai tanárok havi bruttó keresete lényegében visszaesett a 2014-es szintre (kevesebb mint 3%-ponttal meghaladva azt), az általános iskolai pedagógusok havi bruttó átlagkeresete is a 2014-es szintre süllyedt (1%-pontnál is kevesebb különbséggel) (4. táblázat és 2. ábra).

Az egyes pedagóguskategóriákat a saját végzettségintjük⁸ havi bruttó átlagkeresetéhez hasonlítva azt látjuk, hogy a középiskolai tanárok esetében az kicsit kevesebb mint 50%-ról 2016-ra 63,5%-ra növekedett, majd 2021-re visszaesett 57%-ra. Az általános iskolai pedagógusok esetében a 2014-es 63%-os szintről indulva 2016-ban közel 82%-ra emelkedik, majd 2021-re 70%-os szintre süllyedt.

Végeredményben abban összegezhethetjük a pedagóguséletpálya-modellel bevezetésével kialakult új bérszintet, hogy az a nemzetgazdasági átlagkeresethez viszonyítva 2016-ig viszonylag jelentős, mintegy 20–30%-pontos bérnövekedést hozott a pedagógusoknak, ugyanakkor 2021-re ez a növekedés 2014-hez viszonyítva, mintegy 1,4–3,5%-pontra olvadt. A pedagógusoknak a saját végzettségekategóriájukhoz viszonyított bérhelyzete, jól lehet a 2016-os megemelkedett szinthez képest romlott, ugyanakkor 2021-re mintegy 11–15%-pontot javult. (A 2022-es infláció azonban ezen nyilvánvalóan rontott, gyakorlatilag eliminálta.)

A köznevelési törvény indoklása így szól: „kiszámíthatóvá és a magasabb követelmények mellett magasabb bérezésűvé teszi a pedagógus életpályát [...] A pedagógusbérek értékállóságának megőrzése érdekében az illetményalap főiskolai végzettség esetén a mindenkori minimálbér száznyolcvan, egyetemi végzettség esetén kétszáz százalék.” (T/4856. számú törvényjavaslat a nemzeti köznevelésről: 96. old.) Nos, ez csupán ígéret

⁷ A pedagógusmegmozdulások idején (2022 őszén) felmerült, hogy a KSH által közreadott pedagógus egyéni keresetek magasabbnak tűnnek a valóságosaknál. A KSH magyarázata szerint három oka van annak, hogy a hivatalos átlagfizetés látszólag jóval meghaladja a bértáblából számolt fizetéseket: a pedagógusok által kapott pótlékok, a pedagóguskor-struktúra (az idősebb foglalkoztatottak magasabb bére) és a szakképző intézetekben dolgozó pedagógusok (akik nem tartoznak a pedagógusbér-tábla hatálya alá) magasabb bére. <https://telex.hu/gazdasag/2022/11/05/pedagogus-berek-statisztika-ksh-fizetesek-tanarok-kulonbseg> [Letöltve: 2022. 11. 05.]

A 2. ábrán valóban jól látszik, hogy a középiskolai tanárok keresetének csökkenése 2019-től megállt, aminek az az oka, hogy a 2019. évi LXXX. új szakképzési törvény a szakképző intézmények alkalmazottainak juttatásait kivette a közoktatási törvény alól. („42. § [1] A szakképző intézmény alkalmazottja a munkaszerződésében meghatározott mértékű munkabérré jogosult. A munkabért úgy kell megállapítani, hogy az igazodjon a hasonló munkakört betöltők által elérhető havi jövedelemhez, továbbá legyen tekintettel a szakképző intézmény alkalmazottjának a szakképző intézménnyel fennálló jogviszonya időtartamára.”) A Magyar Államkincstár honlapján elérhető költségvetési beszámolókat szerint (<https://www.allamkincstar.gov.hu/hu/koltsegvetesi-informaciok/a-2020-evi-kozponti-koltsegvetes-vegrehajtasanak-adatai>) 2020-ra mintegy 20%-os béremelésre lehet következtetni a személyi kiadások növekedéséből a szakképzési centrumok esetében. Tehát a szakképző intézmények pedagógusainak keresete valóban magasabb lehet, mint a közoktatásban dolgozó pedagógusoké.

⁸ Tehát a főiskolai végzettségű pedagógusok bérét a főiskolai végzettségűek nemzetgazdasági átlagához, az egyetemi végzettségű pedagógusok bérét az egyetemet végzettek nemzetgazdasági béréhez viszonyítjuk.

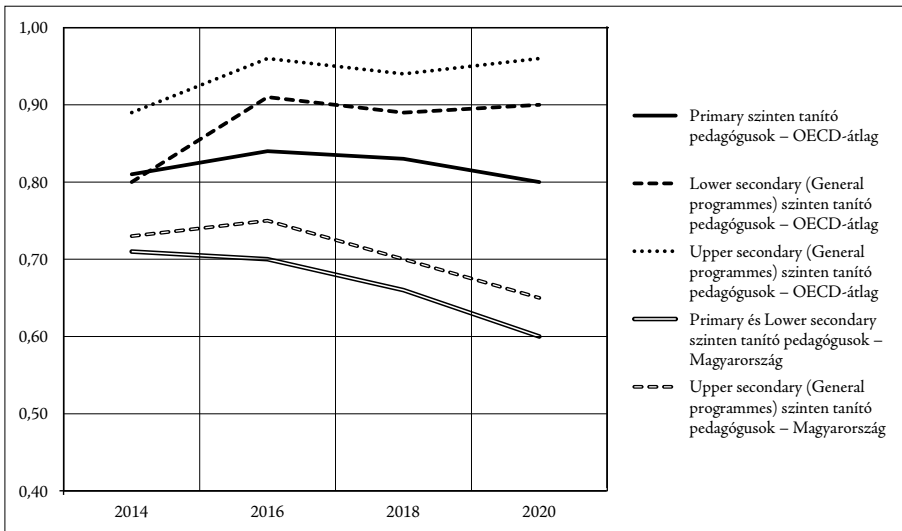
maradt. Így az államtitkár által kinyilvánított „látványos béremelés”⁹ lényegében öt év alatt elenyészett, s az ugyancsak az általa hangsúlyozott „magyar neveléstörténet egyik legnagyobb léptékű átalakítása”¹⁰ úgy tűnik, zátonyra futott.

b) A magyar pedagógus bérhelyzete nemzetközi összehasonlításban

Nemzetközi összehasonlításban, az OECD *Education at a Glance* adatai alapján még szembetűnőbb a hazai pedagógusok keresetének romló tendenciája. A 2014–2020-as időszakot vizsgálva 2016-ban látszik némi javulás (illetve az általános iskolai pedagógusok esetében egy kevésbé jelentős romlás), ezt követően azonban egyértelmű a radikális visszaesés a diplomás foglalkoztatottak bééréhez viszonyítva. Kicsit több mint fél évtized alatt másfélszeresére nőtt a lemaradásunk. (Lásd 3. ábra és melléklet 9. táblázat.) Ennek következtében 2020-ban az OECD adatközlő országai között Magyarország az alap és alsó középfokú képzésben tanító pedagógusok esetében az utolsó előtti, a középfokú oktatásban (az általános programokban) tanító pedagógusok keresetét illetően pedig az utolsó a diplomás foglalkoztatottak keresetéhez viszonyított arányokat tekintve.

A mellékletben található (10. számú) táblázatból jól látszik, hogy a magyar pedagógusok relatív bére 2020-ra messze az OECD-átlag alá süllyedt, de az OECD-tag EU-országok átlaga és a V4-országok átlaga is jelentősen megelőzi őket.

A fentiekhez hozzá kell tenni, hogy ha korcsoportonként is megvizsgáljuk a pedagógusbéreknek a diplomás foglalkoztatottak keresetéhez való viszonyát, akkor különösen

3. ábra: Az alapfokon, alsó és felső középfokon tanító pedagógusok keresete a 25–64 éves teljes munkaidőben foglalkoztatott ISCED 5–8 végzettségű munkavállalók keresetéhez viszonyítva (2014–2020). *Forrás: Education at a Glance 2016, 2018, 2020, 2022*

⁹ Lásd: https://eduline.hu/kozoktatas/Hoffmann_elegedett_ez_a_magyar_nevelestorte_SR514I (Letöltve: 2022. 10. 15.)

¹⁰ Uo.

szembenűnő a magyar adatok alacsony szintje. A 25–34 éves korosztályt tekintve a magyar általános iskolában (primary és lower secondary szinten) tanító pedagógusoknak a diplomás foglalkoztatottakhoz viszonyított kereseti szintje 0,5, a középfokon tanítóké 0,51, ami mindkettő a legalacsonyabb – nagyjából a fele az átlagnak¹¹ – az adatközlő OECD-országok között 2020-ban¹² (22 adatközlő 36-ból). Egyedül az idősebb (55–64 éves) korosztály esetében szakad el az utolsó helyektől a magyar adat, amikor mindegyik oktatási szinten az adatközlő országok között az utolsó negyed elejére, középre kerülnek a hazai relatív keresetek. *Ez nyilvánvalóan kihatással van a pedagóguspálya iránti keresletre, a pedagógus szakokra jelentkezők számára és minőségére.*¹³

A keresetek hatása a pedagóguspálya iránti keresletre

a) A jelentkezők és a keresetek kapcsolata

Heinz a hallgatók tanárképzésbe lépésének okait vizsgáló tanulmányokat áttekintve három fő motivációs forrást különböztet meg: a belsőt, az altruistát és a külső okokat. A belső motivációk olyan tényezőket foglalnak magukban, mint a tanítás élvezete, a munkával való elégedettség, a kreativitás és a választott tantárgy(ak) iránti érdeklődés. Azok, akik önzetlen, altruista okokból kezdenek tanítani, társadalmilag érdemes és fontos munkának tekintik a tanítást; szeretnének hozzájárulni a társadalomhoz, és gyerekekkel, serdülőkkel dolgozni, azokat segíteni. A külső okok közé tartoznak az anyagi haszon, az időkompatibilitás, a szakma státusza, a fizetés szintje, a szabadságok, valamint a munkahely biztonsága és rugalmassága (Heinz 2015: 267).

5. táblázat: Korreláció a 2013–2021 közötti időszakra vonatkozóan a jelentkezők száma alakulásának 2013-hoz viszonyított aránya és a középiskolai tanári keresetnek a nemzetgazdasági átlagbérhez viszonyított aránya között

	Korreláció a jelentkezők számának alakulása 2013-hoz viszonyított aránya és a középiskolai tanári keresetnek a nemzetgazdasági átlagbérhez viszonyított aránya között
Kémiantanár	+0,6668
Fizikatanár	+0,4720
Matematikatanár	+0,6866
Történelemtanár	+0,6765
Magyartanár	+0,7897
Angol nyelv és kultúra tanár	–0,0310

Forrás: NSZF-, illetve KSH-adatok alapján saját számítás

¹¹ Az adatközlő országok átlaga alapfokon 0,9, alsó középfokon 0,93, felső középfokon 0,97.

¹² Adatok forrása: *Education at a Glance 2022*.

¹³ Lásd erről Polónyi 2022.

Mi ebben az írásban a tanár szakok iránti kereslet motivációit vizsgálva alapvetően a Heinz által külső okok közé sorolt tényezők közül a fizetés szintjével foglalkozunk (Heinz 2015). Közgazdasági aspektusból nyilvánvalóan triviális azt feltételezni, hogy a keresetek befolyásolják a pálya iránti keresletet. A 5. táblázat a 2013 és 2021 között néhány tanár szakra első helyen jelentkezők száma alakulásának korrelációs kapcsolatát mutatja be a középiskolai tanárok keresetének alakulásával összefüggésben.

A keresetek adataiként az NFSZ, illetve a KSH foglalkozások szerinti egyéni bruttó átlagkereset értékei közül a középiskolai tanár adatait (Ft/fő/hó) vettük figyelembe, amit a nemzetgazdasági átlagkeresethez viszonyítottunk. A korrelációs számítást néhány tanár szakra elvégezve, az angol nyelv és kultúra tanár szak kivételével mindegyik esetben viszonylag robusztus együttjárást tapasztalunk a kereset és az elsőhelyi jelentkezők száma között (5. táblázat). Magyarul a kereset és az elsőhelyi jelentkezők száma – a vizsgált tanár szakok nagyobb részénél – viszonylag szorosan együttjár, amit interpretálhatunk úgy, hogy a tanári kereseteknek a nemzetgazdasági átlagkeresetektől való elmaradása a tanár szakokra való jelentkezés csökkenésével jár együtt. Nincs tehát azon mit csodálkozni, hogy a pedagóguskeresetek relatív csökkenése a szakok többségénél a jelentkezők számának csökkenését hozza magával. Ugyanakkor az angol nyelv és kultúra tanár szak és a pedagóguskeresetek között láthatóan nincs ilyen kapcsolat, amely nyilvánvalóan abból adódik, hogy ez a szak jelentős mellékkereseti lehetőségekkel és munkaerőpiaci konvertálhatósággal rendelkezik.

b) A jelentkezések hatása a felvételi pontszámra

A jelentkezések számának csökkenése fontos következményekkel járhat. Ugyanis a relatív keresetek csökkenése nyomán csökkenő merítési bázis együttjárhat azzal, hogy a bejutók az alacsonyabb felkészültségűek közül kerülnek ki. A keresetek alakulásának a jelentkezések számával való kapcsolata feltételezésünk szerint összefügg a felvételi pontszámokkal. Feltételezhető ugyanis, hogy az egyes szakoktól való elfordulás nyomán a merítési bázis szűkülése a felvettek tudásszínvonalának csökkenését is magával hozza.

6. táblázat: Az osztatlan képzés területeinek felvételi átlagpontszámai alapján képzett rangsorok

Képzési terület	2015	Képzési terület	2018
Orvosi	1	Gazdasági	1
Műszaki	2	Orvosi	2
Agrár	3	Államtudományi	3
Jogi	4	Műszaki	4
Pedagógiai	5	Művészet	5
Művészet	6	Jogi	6
Államtudományi	–	Agrár	7
Gazdasági	–	Pedagógiai	8

Forrás: 2015. és 2018. évi felvételi adatbázisok alapján saját számítás

Egy korábbi elemzés (Polónyi 2019) rámutatott, hogy az osztatlan képzés képzési területeinek felvételi átlagpontszámát vizsgálva (6. táblázat) azt látjuk, hogy a pedagógiai terület a 2015. évi 5. helyről – amely akkor az utolsó előtti volt – 2018-ra visszaesett az utolsóra, aminek az oka, hogy a pedagóguséletpálya-modell kezdetben kedvező keresetnövelő hatása elenyészett.

7. táblázat: A különböző tanári szakok elsőhelyi jelentkezőinek a 2013. évi bázishoz viszonyított értékei és a középiskolai tanár nemzetgazdasági átlagbérhez viszonyított arányai, továbbá a szak átlagos felvételi pontszámának az összes osztatlan szak felvételi pontszámához viszonyított aránya kapcsolatának korrelációja

		Elsőhelyi jelentkezők 2013-hoz viszonyítva	A szak átlagos felvételi pontszámának az összes osztatlan szak felvételi pontszámához viszonyított aránya
Középiskolai tanár keresete a nemzetgazdasági átlagbérhez viszonyítva	Viszonylag robusztus pozitív korreláció	kémiantanár (0,6271) magyartanár (0,8561) matematikatanár (0,6294) történelemtanár (0,5849)	kémiantanár (0,5218) fizikatanár (0,6253) matematikatanár (0,6488)
	Viszonylag robusztus negatív korreláció		angol nyelv és k. tanár (-0,9619) történelemtanár (-0,6125)

Forrás: NSZF-, illetve KSH-adatok alapján saját számítás

A keresetek és a felvételi pontszám közötti korrelációs elemzés tanúsága (7. táblázat) szerint a kémiantanárok esetében az együttjárás viszonylag erős (korreláció +0,5218). Azaz *minél jobban csökken a relatív kereset, annál jobban csökken a felvettek elért pontszáma*. Hasonló összefüggést látunk a fizikatanár és a matematikatanár szakok esetében. Az angol nyelv és kultúra, valamint a történelem tanár esetében viszont negatív korreláció látszik. Ez utóbbi szakok esetében ez azt jelenti, hogy a keresetcsökkenés ellenére emelkedik a felvételi pontszám, tehát a jobb felkészültségű jelentkezők ide áramlanak át. Ez az angol nyelv és kultúra tanár szak esetében logikusnak tűnik, de néhány elemzés rámutat (lásd pl. Radnóti 2020), hogy egyes tanár szakok magasabb presztízsűek a tantestületben, ami talán – az egyebek mellett a nemzeti identitás által is motivált – történelemtanár szak tendenciájára magyarázatot adhat.

A bemutatott elemzések igazolni látszanak azokat a feltételezéseinket, hogy a keresetek alapvetően befolyásolják a pálya iránti keresletet és a bejutók pontszámait. Azoknak a tanár szakoknak a jelentkezése, amelyek nem rendelkeznek jelentősebb kiegészítő kereseti lehetőséggel és munkaerőpiaci konvertálhatóságuk korlátozott, szorosan együttjár várható keresetük alakulásával. Ha a várható kereset csökken, akkor a jelentkezők száma is csökken. A várható relatív kereset összefügg a felvettek elért pontszámaival is (azaz ha ezt a felkészültség jelzéseként értelmezzük, akkor a bejutottak felkészültségével) és a felvettek között a nők arányával is, – bár mindkét utóbbi összefüggésnél differenciáltabb a tanár szakok viselkedése, ugyanakkor egyértelmű a relatív kereset hatása.

c) A keresetek hatása a korstruktúrára

A keresetek szintjének hatására – mint láttuk – csökken a pedagógus szakra jelentkezők – és így a végzettek – száma, s itt nem elemzett adatok tanúsága szerint növekszik a pályaelhagyás. Mindezek nyomán a pedagógusállomány rohamosan öregszik. A 2010-es évtizedben az általános iskola felső tagozatán megfeleződött, a középiskolában pedig 40%-ára esett a 30 évesnél fiatalabb pedagógusok aránya, miközben az 50 évesnél idősebbek aránya mindkét szinten nagyjából harmadával növekedett. (8. táblázat, illetve a mellékletben 5. ábra.)

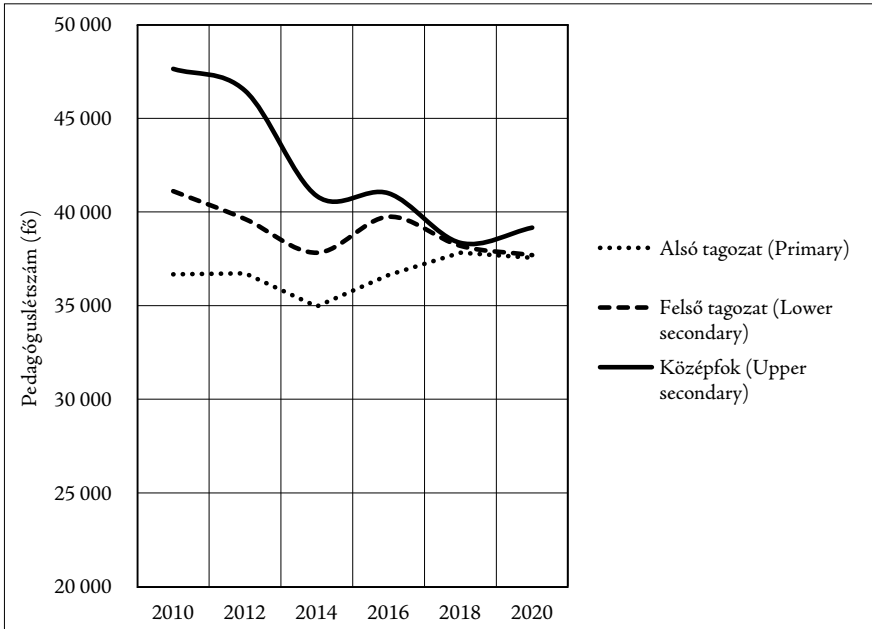
8. táblázat: A pedagógusok koreloszlása iskolaszintenként

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Alsó tagozaton (primary szinten) tanító pedagógusok										
30 éves és fiatalabb	8,7	7,9	7,3	7,2	7,4	7,1	6,9	7,3	6,4	6,5
31–49 éves	63,8	61,6	60,0	58,8	57,1	55,0	53,7	52,1	50,4	49,0
50 éves és idősebb	27,5	30,5	32,6	34,0	35,5	37,9	39,4	40,6	43,3	44,5
Felső tagozaton (lower secondary szinten) tanító pedagógusok										
30 éves és fiatalabb	8,0	7,1	6,3	5,7	5,7	5,1	4,7	4,7	4,1	4,2
31–49 éves	59,2	57,7	56,7	55,9	55,2	54,1	52,9	51,5	49,4	48,4
50 éves és idősebb	32,8	35,2	37,0	38,4	39,1	40,7	42,4	43,8	46,6	47,4
Középiskolában (upper secondary szinten) tanító pedagógusok										
30 éves és fiatalabb	9,3	8,2	7,1	6,3	6,1	5,3	4,5	4,3	3,7	3,8
31–49 éves	59,1	58,8	58,6	58,5	58,5	57,5	56,4	54,8	52,5	51,0
50 éves és idősebb	31,6	33,0	34,3	35,3	35,5	37,2	39,1	40,9	43,7	45,2

Forrás: OECD.stat alapján saját számítás

Különösen a fiatal pedagógusok arányát tekintve tűnik súlyosnak a helyzet. Az OECD 33 adatközlő országa közül Magyarország a 28. volt ebben a tekintetben 2019-ben. 2020-ban pedig a 35 adatközlő ország közül a 31. Azon túl, hogy ez hosszabb távon a pedagógusmunkaerő-hiány előjelének tekinthető, más hátrányai is vannak. Mint egy korábbi elemzésünkben rámutattunk (Polónyi 2019) – bár csak viszonylag alacsony korrelációs együttjárással, de az OECD-országok adatain vizsgálva – a PISA-ban mért olvasási teljesítmény azokban az országokban jobb, ahol a pedagógusállományban nagyobb a fiatalok aránya, és ott gyengébb, ahol az idősebbek aránya nagyobb. (Lásd erről Polónyi 2019.)

Ha megvizsgáljuk a különböző iskolaszinten a pedagóguslétszám alakulását a 2010-es évtizedben (4. ábra), akkor azt látjuk, hogy az általános iskola alsó tagozatán a létszám némi ingadozással kis mértékben növekedett (2,4%-kal) 2010-hez viszonyítva, a felső

4. ábra: A pedagóguslétszám alakulása különböző iskolaszinteken (2010–2020).

Forrás: OECD.stat

tagozaton viszont már, ha nem is jelentős, de szembevetendő csökkenést látunk (2010-hez viszonyítva a 2020-as létszám 8%-kal alacsonyabb). Ugyanakkor középfokon a pedagóguslétszám-csökkenés 18%. Általános iskolában a tanulólétszám a vizsgált időszakban lényegében nem változott (4%-ot csökkent), a középfokú oktatásban viszont 30%-os volt a tanulólétszám-csökkenés. Ezekből az adatokból nem nagyon látszik a pedagógushiány.

Ha a KSH által közreadott üres álláshelyek számát és arányát tekintjük, akkor az álláshelyek növekvő számát látjuk (2022 közepén már megközelítette a 8 ezer főt),¹⁴ azonban ezek aránya nem éri el a 3%-ot (ami negyednyivel kevesebb, mint a 4%-os üres álláshely a „humán-egészségügyi, szociális ellátás” területén, és a költségvetési szféra átlaga 3,9% alatt marad). Az, hogy ez sok vagy kevés, az elsősorban a hiány szakmai és területi megoszlásán múlik. (Lásd például hasonlóan az egészségügyben.) Másrészt – mint arra Lukács tanulmánya is rámutat jelen kötetben – a kötelező elfoglaltságok értelmezésén is múlik.

Néhány újabb ígéret elemzése

A fenti adatok alapján megítélhető a pedagógusok béremelési követelésének jogossága. Mindenesetre a 2022-es év egyértelműen a pedagógusok bérkövetelésének felerősödését hozta. A kormányzati reagálás a megmozdulásokra az volt, hogy az EU-támogatás elma-

¹⁴ Sajátos módon az oktatási területen az üres álláshelyek számát a KSH jelentősen „visszakorrigálta”, mi-közben 2022 őszén még 8 ezer fő volt a 2022. év közepének KSH által közölt oktatási álláshiánya, a jelenlegi (2023. január) adatok már csak 5 ezer fő körüli álláshiányt mutatnak 2022 közepére.

radása a pedagógusbér-emelés elmaradásának az oka, s amennyiben megnyílnak a brüsszeli csatornák, megnyílik a béremelés lehetősége is.

Ezzel az indoklással az a probléma, hogy az EU-támogatások alapvetően fejlesztési projekteket támogatnak, nem működési költségeket.

Ugyanakkor ez esetben úgy tűnik, az EU eltért ettől a gyakorlattól. Az EU-nak hivatalosan benyújtott „EFOP plusz 2021–2027. 6.0 változat (2022.07.29)” program valóban tartalmazza a pedagógusbér-emelés tervét. Az EFOP+ 2021-2027 az ERFA¹⁵ és az ESZA+¹⁶ alapok terhére benyújtott program.

Az EFOP+ 2021–2027 egyik prioritás (az ESZA+ forrást célozva) a „pedagógus életpálya modell” (i. m. 52. old.), amelynek a beavatkozásra vonatkozó része így kezdődik: „A XXI. század kihívásaira reagáló köznevelés megteremtésének elengedhetetlen feltétele a pedagógusok bérszínvonalának tartós rendezése.” (I. m. 52. old.) Majd kicsit lejjebb így ír az anyag: „Stratégiai célunk, hogy a magyar köznevelésben dolgozó pedagógusok átlagbére fokozatosan megközelítse az OECD országok diplomás átlagbérehez viszonyított arányát. Konkrét célunk az, hogy a pedagógus-átlagbér 2028-ra elérje a magyarországi diplomás átlagbérenek a 80%-át, a kedvezményezett településeken dolgozó, hátrányos helyzetűekkel foglalkozó pedagógusok esetében pedig (többeltuttatás biztosításával) még magasabb legyen.” (I. m. 53. old.) Később még hozzáteszi: „A bérfejlesztés eredményeként elért bérszínvonal megőrzése érdekében 2029-ig az infláció mértékének megfelelő indexálást vállalunk.” (I. m. 53. old.) Az anyag kijelenti továbbá: „A pedagógushivatás vonzerejének növelése érdekében, támaszkodva az Országos Köznevelési Tanács (OKNT) által tett javaslatokra, további intézkedéseket is végrehajtunk, és a jövőben is egyeztetünk mind ebben a szervezetben, mind a pedagógus szakszervezetekkel, ezekkel a kérdésekkel kapcsolatban.” (I. m. 53. old.)

A program kiemelt mutatójaként két tényező van megnevezve, az egyik „a beavatkozás hatására emelt juttatásban részesülő pedagógusok kumulált száma”: mind 2024-ben, mind 2029-ben 140 000 fő, valamint „a beavatkozás hatására emelt bérezéssel elhelyezkedő pályakezdő pedagógusok kumulált száma” 2024-ben 6 000, 2029-ben 17 000 fő. Ezek mellett még a pedagógusképzésre jelentkező hallgatók számának és a pályakezdő pedagógusok számának növelését is megfogalmazza a program.

A pénzügyi terv a pedagóguséletpálya-modell prioritására a kevésbé fejlett régiók esetében „az alap- és középfokú oktatás támogatása (az infrastruktúra kivételével)” 973 012 520 Euro, a fejlett régiók támogatására 5 701 767 Euro vissza nem térítendő tá-

¹⁵ ERFA: Európai Regionális Fejlesztési Alap „az európai kohéziós politika egyik fő pénzügyi eszköze. Célja az európai régiók fejlettségi szintje közötti különbségek enyhítésének támogatása és az életszínvonal javítása a leghátrányosabb helyzetű régiókban. Különös figyelmet fordít azon régiókra, amelyek súlyos és állandó természeti vagy demográfiai hátrányokkal küzdenek, mint például a rendkívül alacsony népsűrűségű legészakibb régiók, illetve a szigetek, a határokon átnyúló és a hegyi régiók.” <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/hu/sheet/95/az-europai-regionalis-fejlesztési-alap-erfa-> [Letöltve: 2022. 10. 16.]

¹⁶ ERSZA+: Az Európai Szociális Alap Plusz „segíteni hivatott a tagállamokat abban, hogy:

- kezeljék a koronavírus-világjárvány okozta válságot;
- biztosítsák a magas szintű foglalkoztatást és szociális védelmet;
- felvértezzék a munkavállalókat a szükséges készségekkel ahhoz, hogy készen álljanak a zöld és digitális gazdaságra való átállásra.”

https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/find-funding/eu-funding-programmes/european-social-fund_hu [Letöltve: 2022. 10. 16.]

mogatást irányoz elő (hozzátéve, hogy a támogatásnak nincs területi célzottsága). (I. m. 57. old.)

Ha a tanulmány írásakor aktuális 420 forintos Euro árfolyamon számítjuk, *akkor ez az összesen 978,7 millió €, mintegy 411 milliárd forintot tesz ki.* Az anyagból úgy tűnik, hogy ez az összeg 2024 és 2029 között kerülne felhasználásra, azaz – 2024 szeptemberi realizálást feltételezve – 5 év alatt, ami évi 82 milliárd forintot jelent. Ha visszatekintünk a 2. táblázatra, akkor ez a 2022. évi összes személyi juttatás (840 milliárd Ft) támogatásának mintegy 10%-a. Ha feltételezzük, hogy a bér járulékait az állami költségvetés fizeti (miután nem valószínű, hogy azt az EU-támogatásból finanszírozni lehet), akkor is mintegy évi 98 milliárd forint személyi juttatás növekedést fedez az EU-forrás. *Az EFOP+ programban megtervezett pedagógusbér-emelés tehát nagyjából 12% béremelést tesz lehetővé 2024-től 2029-ig.*

A kormányzati kommunikáció ehhez képest meglehetősen zavaros. Az egyik államtitkári bejelentés fele-fele hazai és EU-támogatásról, együttesen 1200 milliárd forint béremelésre fordított forrásról szólt 2025-ig.¹⁷ Amit azzal is kiegészített, hogy „számszerűsítve 777 ezer forint a célösszeg az idei 440 ezer forintos pedagógus-átlagkeresethez képest”. Az 1200 milliárdos összeg valószínűleg félreértés – vagy félrevezetés –, *nem ennyivel, hanem ennyire kell nagyjából emelni a központi költségvetésben az összes pedagógus személyi juttatást (illetve a nem államiaknál, az ennek megfelelő állami támogatást) ahhoz, hogy a 777 ezer forintos „célérték” megvalósuljon.* Az így értelmezett összeg nagyjából összhangban van a 411 milliárd forintos EU-támogatással. Tegyük hozzá, hogy a 777 ezer forint (ami máskor is elhangzott)¹⁸ – nem ám 770 ezer vagy 780 ezer, hanem pontosan 777 ezer – enyhén szólva megmosolyogtató pontosság a jelenlegi inflációs és költségvetési körülmények között.

Ez „célérték” elérése egyébként 76,6%-os béremelést jelent. (Ami jelentősen ellentmond a kancelláriaminiszter egy hónappal korábban bejelentett „2025-ben 29-30 százalékos” béremelésnek.¹⁹) Ugyanakkor továbbra is a diplomásátlagbér 80 százalékának elérését hangsúlyozta célként. Ez utóbbi mondatnak valójában nincs információtartalma, mivel a jelenlegi infláció – és annak előreláthatatlan alakulása – miatt gyakorlatilag nem mondható meg sem az, hogy mennyi lesz a diplomás átlagbér 2025-ben, sem az, hogy 770 ezer forint annak hányad része is lesz.²⁰ Ugyanakkor a melléklet 9. táblázatára tekintve, ez legfeljebb a diplomás foglalkoztatottak bérszintjének 75 (primary és lower secondary), illetve 80 (upper secondary) százalékának elérését teszi lehetővé.

A november legvégi kormánybejelentés során, ami a helyreállítási alap brüsszeli jóváhagyásáról szólt, az államtitkár (2023) januártól várhatóan megvalósuló 21%-os peda-

¹⁷ <https://www.vg.hu/vilaggazdasag-magyar-gazdasag/2022/11/a-kormany-1200-milliard-forintot-szan-a-pedagogusok-beremelesere> [Letöltve: 2022. 11. 08.]

¹⁸ Lásd pl. <https://hirado.hu/belfold/cikk/2023/01/02/retvari-bence-a-kormany-elkotelezert-a-minel-nagyobb-merteku-pedagogusber-emeles-irant> [Letöltve: 2023. 01. 10.]

¹⁹ <https://kormany.hu/hirek/eddig-nem-latott-pedagogusber-emeles-jon> [Letöltve: 2022. 11. 08.]

²⁰ De egy óvatos becsléssel, ha a 2022-es (éves átlagos) inflációt – jóindulattal az MNB által becsült – 14,5%-osnak tekintjük, s 2023-ra a GKI által előrejelzett 16%-kal számolunk, s feltételezzük, hogy ez 2024-ben valóban megfeleződik, mint ahogy arra a miniszterelnök „utasítást adott”, s feltételezzük, hogy 2025-re visszatér egy 5-6%-os szintre, akkor a 770 ezer forintos „célösszeg” 2025-re mintegy 500-510 ezer forintot ér mai szinten. Alig többet, mint a mai 440 ezer forintos átlagbér.

gógusbér-emelésről beszélt²¹. Ez az EU-forrásokat figyelembe véve azt feltételezi, hogy a béremelés felé a magyar költségvetés állja.

Összességében – a kusza kormányzati kommunikáció ellenére – az EU-támogatásból történő pedagógusbér-emeléssel kapcsolatban *néhány fontos megállapítás és aggály* megfogalmazható, amit érdemes végiggondolni:

- Először is már az a lehetőség, hogy egy fejlesztési forrásból működési támogatást tesz lehetővé az Európai Unió, az arra utal, hogy *a kormányra vetülő korrupciós árnyék miatt nyitott a brüsszeli adminisztráció arra, hogy a korrupció által kevésbé veszélyeztetett bérfelhasználást elfogadja prioritásnak*. Ugyanakkor jelen dolgozat írásakor még kérdéses a Brüsszellel való végleges és pontos megállapodás, és tisztázatlan a brüsszeli követelmények magyar teljesítése, s így ennek a programnak a megvalósíthatósága, a forrás folyósítása is bizonytalan.
- Az, hogy a béremelés az Európai Unióval való megállapodáshoz van kötve, *a kormány a pedagógusokat tűszhelyzetbe hozza, s ezzel igyekszik a közvéleményt (a választópolgárokat) mind Brüsszellel, mind a pedagógusok ellen hangolni*.
- Fontos észrevenni, hogy egy ilyen határozott idejű működési támogatást annak *lejárta után a hazai költségvetésnek kell átvennie* (ami lényegében azt jelenti, hogy csak időlegesen vállalja át a projekt az állam terheit).
- Azt is hangsúlyozni kell, hogy – jóllehet mintha időközben megemelte volna a kormány a béremelésre szánt összeget, ami alighanem a pedagógusmegmozdulások eredménye – *ez a béremelés messze elmarad attól, amit a minimálbérhez kötött modell nyújtott volna*. Ráadásul az is kérdéses, *hogy miért pont az OECD-átlag 80%-a a cél* – már ha cél egyáltalán –, ugyanis a PISA-eredmények tekintetében kedvező helyen álló országokban – mint például Finnország vagy Írország – a pedagógusbérek szintje megegyezik a diplomás foglalkoztatottak bérszintjével.
- Arra is tekintettel kell lenni, hogy az infláció, s annak nyomán a bérkorrekciók hatására itt az *elérendő cél (diplomás átlagbérnek a 80%-a) „mozgó célpont”*, márcsak azért is mert a program *„2029-ig az infláció mértékének megfelelő indexálást vállal”*. Tartani lehet tőle, hogy a forrás nem lesz elegendő a diplomás átlagbér 80%-ának eléréséhez. Sőt a jelenlegi pénzügyi ütem mellett könnyen lehet, hogy egy-két év alatt elinflálódik a januártól ígért béremelés.
- És végül: a béremelésnek, úgy tűnik, fontos és súlyos következménye lesz a közalkalmazotti státusz megszüntetése.

Befejezésül

A pedagógusok érdekérvényesítő képessége közismerten gyenge. Több okból is. Részint, mert a pedagógusok szakmája – néhány szakot (pl. a nyelvtanárokat) kivéve – nem igazán konvertálható, abban az értelemben, hogy ha valaki nem pedagógusként helyezkedik el, akkor kicsi az esélye, hogy azonos színvonalú szellemi munkát talál. Részint az erősen decentralizált foglalkoztatás, nehezíti a sztrájkra való mozgósíthatóságot, ráadásul a pedagógusok sztrájkja nem okoz (rövid távon) gazdasági károkat, mert kötelező szolgáltatásként úgyis felügyelni kell a tanulókat, tehát a szülők gazdasági tevékenységét nem

²¹ <https://magyarnemzet.hu/belfold/2022/11/navracsics-pontosan-es-alaposan-kell-teljesiteni-a-tobbivallalasukat-is> [Letöltve: 2022. 11. 30.]

akadályozza. Mindehhez még az is hozzátartozik, hogy a pedagógusmunka jellegének társadalmi megítélése nem igazán pozitív. Amikor a miniszterelnök azt mondta, hogy „nem mindenki pedagóguspárti ebben az országban” merthogy nyáron nem dolgoznak,²² akkor nyilvánvalóan olyan felmérésekre támaszkodott, amelyek azt bizonyítják – vagy legalábbis a felmérés idején azt bizonyították, bár kérdéses, hogy ez ma is így van-e –, hogy a szavazók többsége nem szimpatizál a pedagógusokkal, tehát nem igazán fontos sem a pedagógusbér-emelés, sem a pedagógusengedtelenség vagy -sztrájk.

Aligha lehet tehát azon csodálkozni, hogy egy járvány idején vagy abból éppen kilábalva az egészségügyi dolgozók jelentős béremelést kapnak, vagy egy háború szomszédságában – és egyébként is autokrata berendezkedésű rendszerben – a rendőrök és katonák illetményét emelik, vagy a képviselők és miniszterek fizetése is felzárkózik az uniós bürokraták béréhez, – viszont a pedagógusok keresetének emelése nem szerepel a prioritások között.

Összegzésként megállapítható tehát, hogy a pedagógusok érdekérvényesítő képessége gyenge, s ennek nyomán a pedagógusbérszint és -rendezés jól halasztható, és a rövid távú politikai szemlélet miatt messze nem élvez kiemelt kormányzati prioritást, sőt az EU-val történő megállapodáshoz kötése a közvélemény manipulálását is lehetővé teszi. Ugyanakkor – amit ez a szemlélet figyelmen kívül hagy –, hosszú távon a pedagógusok presztízse, megbecsültsége meghatározó az oktatás minőségére, s végül is az ország jövőjét meghatározó humán erőforrásának színvonalára. A tanárok megbecsülésének az oktatás teljesítményével való kapcsolatát számos tanulmány igazolta. Például Akiba és munkatársainak tanulmánya megállapította, hogy azokban az országokban, ahol magasabb a tapasztalt tanárok átlagkeresete, nagyobb a valószínűsége annak, hogy az országos PISA-teljesítmény magasabb (Akiba et al. 2012). Hasonló eredményre jutott (Spruyt et al. 2021), miszerint a PISA-teszteken magasabb pontszámot elérő országok tanárai úgy érzik, hogy munkájukat a társadalom jobban megbecsüli.

IRODALOM

- AKIBA, M., LUN CHIU Y-L., SHIMIZU, K. & LIANG, G. (2012) Teacher salary and national achievement: A cross-national analysis of 30 countries. *International Journal of Educational Research Volume*, Vol. 53. pp. 171–181.
- Education at a Glance (2022) OECD Indicators OECD 2022.
- EFOP Plusz (2021–2027) Emberi erőforrás fejlesztési operatív program EFOP Plusz 2021–2027 EFOP Plusz 6.0 változat 2022.07.29. <https://www.palyazat.gov.hu/download.php?objectId=1095593> [Letöltve: 2022. 10. 16.]
- FÜLÖP H. (2014) Mérőföldkőhöz érkezett a pedagógusminősítés. *Modern Iskola*, Vol. 8. No. 3. pp 4–6.

²² Egészen pontosan ez hangzott el: „Ugye, a pedagógusoknak nincs könnyű dolguk egyébként. Nagyon fontos munkát végeznek, tán a legfontosabbat, mert mégiscsak a saját gyerekeinket bizzuk rájuk. Van olyan család, ahol több időt töltenek a pedagógusok a gyerekekkel, mint mi, szülők. Tehát az ő munkájuk különösen értékes, ugyanakkor van, hogy nyári szabadság, tehát ismerjük ezeket a hangokat, amelyek kritizálják a pedagógusokat, tehát nem mindenki pedagóguspárti ebben az országban. Sok az igazságtalanság ebben a véleményben, hogy nyáron nem dolgoznak, és így tovább.” Orbán Viktor a Kossuth Rádió „Jó reggelt, Magyarország!” című műsorában 2021. március 26. <https://miniszterelnok.hu/orban-viktor-a-kossuth-radio-jo-reggelt-magyarorszag-cimu-musoraban-40/> (Letöltve: 2022. 12. 20.)

- HEINZ, M. (2015) Why choose teaching? An international review of empirical studies exploring student teachers' career motivations and levels of commitment to teaching. *Educational Research and Evaluation*, Vol. 21. No. 3. pp. 258–297.
- POLÓNYI I. (2015) Pedagógusbérek – mindig lent? *Educatio*, Vol. 24. No. 1. pp. 30–46.
- POLÓNYI I. (2019) Az életpályamodell bevezetése után. *Új Pedagógiai Szemle*, Vol. 69. Nos 5–6. pp. 115–129.
- POLÓNYI I. (2022) Miért nincs kémia és fizika tanárszakra jelentkező? *Új Pedagógiai Szemle*, Vol. 72. pp. 9–10.
- RADNÓTI K. (2020) A fizikaoktatás kálváriája a rendszerváltás óta: A humán lobby győztes diktatúrája a természettudományos tantárgyak felett a 21. század technikai meghatározottsága idején. *Fizikai Szemle*, Vol. 70. Nos 7–8. pp. 265–272.
- SPRUYT, B., DROOGENBROECK, F., BORRE, L., EMERY, L., KEPPENS, G. & SIONGERS, J. (2021) Teachers' perceived societal appreciation: PISA outcomes predict whether teachers feel valued in society. *International Journal of Educational Research*, Vol. 109. No. 2. pp. 1–12.
- T/4856. számú törvényjavaslat a nemzeti köznevelésről. <https://www.parlament.hu/irom39/04856/04856.pdf> [Letöltve: 2022. 10. 16.]

MELLÉKLET

9. táblázat: Az alapfokon, alsó és felső középfokon tanító pedagógusok keresete a 25–64 éves teljes munkaidőben foglalkoztatott ISCED 5–8 végzettségű munkavállalók keresetéhez viszonyítva

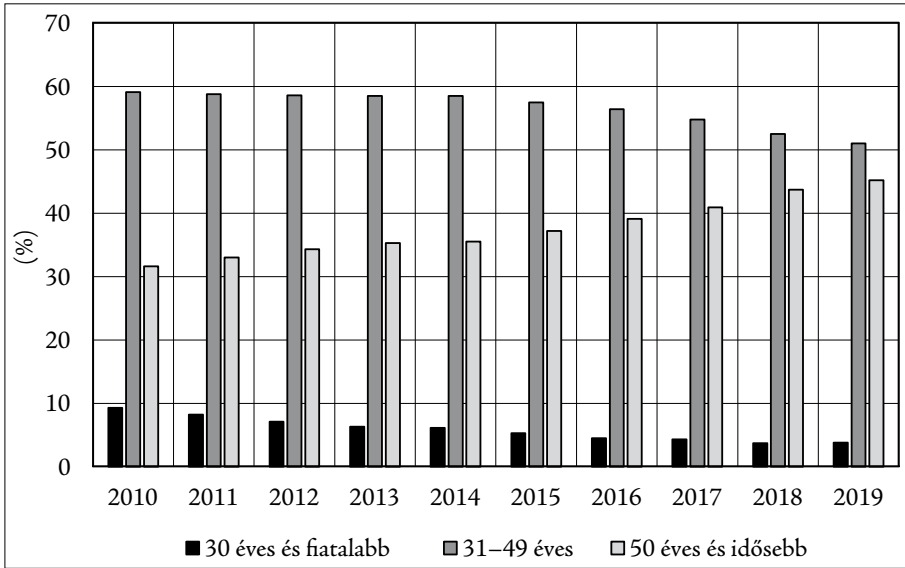
	2014	2016	2018	2020
Primary szinten tanító pedagógusok – OECD-átlag	0,81	0,84	0,83	0,80
Lower secondary (General programmes) szinten tanító pedagógusok – OECD-átlag	0,80	0,91	0,89	0,90
Upper secondary (General programmes) szinten tanító pedagógusok – OECD-átlag	0,89	0,96	0,94	0,96
Primary és Lower secondary szinten tanító pedagógusok – Magyarország	0,71	0,70	0,66	0,60
Upper secondary (General programmes) szinten tanító pedagógusok – Magyarország	0,73	0,75	0,70	0,65

Forrás: Education at a Glance 2016, 2018, 2020, 2022

10. táblázat: A különböző szinteken tanító pedagógusok diplomás bérhez viszonyított relatív keresete különböző országcsoportokban

Primary szinten tanító pedagógusok				
	2014	2016	2018	2020
OECD-átlag	0,81	0,86	0,85	0,86
EU22-átlag	0,81	0,88	0,85	0,85
V4-átlag	0,67	0,65	0,70	0,70
Magyarország	0,71	0,70	0,66	0,60
Lower secondary szinten tanító pedagógusok				
	2014	2016	2018	2020
OECD-átlag	0,85	0,91	0,89	0,90
EU22-átlag	0,86	0,93	0,89	0,89
V4-átlag	0,68	0,69	0,71	0,70
Magyarország	0,71	0,70	0,66	0,60
Upper secondary (general programmes) szinten tanító pedagógusok				
	2014	2016	2018	2020
OECD-átlag	0,89	0,96	0,94	0,96
EU22-átlag	0,92	1,00	0,94	0,95
V4-átlag	0,68	0,70	0,73	0,74
Magyarország	0,73	0,75	0,70	0,65

Megjegyzés: Az EU 22 az Európai Unió tagországai közül az OECD tagjai. Forrás: OECD.stat

5. ábra: Középiskolában (upper secondary szinten) tanító pedagógusok korosztályi struktúrájának alakulása (2010–2019). Forrás: OECD.stat alapján saját számítás

A cikk a Creative Commons Attribution 4.0 International License (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>) feltételei szerint publikált Open Access közlemény, melynek szellemében a cikk bármilyen médiumban szabadon felhasználható, megosztható és újraközölhető, feltéve, hogy az eredeti szerző és a közlés helye, illetve a CC License linkje és az esetlegesen végrehajtott módosítások feltüntetésre kerülnek.